Bokmeldinger

Ingeborg Tveter Thoresen (2015)

Barnehagelæreren. Profesjon, politikk og forskning

Oslo: Cappelen Damm Akademisk

av SVEIN SANDO, førsteamanuensis Dronning Mauds Minne
Høgskole

På vei ut av sitt mangeårige yrke som førskolelærerutdanner skriver førstelektor Thoresen denne boka om barnehagelærerprofesjonen for å "styrke barnehagelærerens og profesjonens betydning i samfunnet" (s. 11). Hennes målgruppe er barnehagelærerstudenter først, barnehagelærere i barnehagen dernest. Jeg mener den er nyttig for langt flere, for dette er vel så mye et debattinnlegg om hva slags barnehage vi vil ha. Hun leter etter "barnehagelæreryrkets kjerne og særtrekk" (s. 15).

Boka er delt i åtte kapitler, hvorav ett er skrevet av filosofen Anders Lindseth. I de syv første refererer forfatteren i stor grad til andre forskere. Boka gir derfor en god gjennomgang av de siste tiårenes forskning på feltet. I kapittel 8 trer Thoresen tydelig fram selv som debattant.

Kapittel 1 gir en innføring i barnehageloven og rammeplanen for barnehagen. Hun mener grunnlagsdokumentene avspeiler samfunnets syn på barnehagen. Her gis samfunnsmandatet som fortsatt legitimerer den helhetlige pedagogiske oppgaven som har preget de nordiske barnehagene og som det er viktig å verne om.

Kapittel 2 handler om internasjonal innflytelse. Barnehagen har kommet i et sterkere internasjonalt fokus etter at FN vedtok barnekonvensjonen i 1989. Her sies det at de store internasjonale organisasjonene FN, EU/OECD og Europarådet/ UNESCO har ulike motiver og dagsorden for å interessere seg for dette feltet, og at en må være oppmerksom på hvem som engasjerer seg. OECD har økonomiske interesser i sentrum, særlig knyttet til konkurranseevnen. Pisa-undersøkelsen og Bologna-prosessen er et resultat av OECDs påvirkning som setter den nordiske sosialpedagogiske barnehageprosessen under press. Fellesskap og solidaritet mellom borgere er blitt mer og mer avløst av individuell valgfrihet der staten skal være tjenesteyter, og borgere er blitt kunder. Hennes ideal for barnehagelærerne er at de må være bevisste på det helhetlige og særegne oppdraget som barnehageloven gir. Den er barnesentrert og med lek som et viktig anliggende sammen med læring, danning og omsorg.

Kapittel 3 drøfter barnehagelæreryrket som profesjon. Hva regnes som en profesjon blant profesjonsforskere? Tradisjonelt har dette vært knyttet til

arbeidsdeling, kunnskapsgrunnlag og autonomi. Arbeidsdelingen er uklar i barnehagen. Kunnskapsgrunnlaget har vært hevdet å være svakt, men også at dette er i endring i retning av en klarere kunnskapsbase. Barnehagelærerens autonomi er svekket med årene, blant annet som følge av større interesse for barnehagefeltet utenfra. Men dette er ikke spesielt for barnehagen. Yrker som oppstår som følge av velferdsstaten, forstås som utøvere av «den service som politikerne lover sine borgere» (s. 70–71) og som dermed styres gjennom lover og forskrifter.

Kapitlet ser på noe av den nyere forskning på barnehagelærernes forhold til de andre ansattgruppene i barnehagen. Også dansk forskning trekkes inn, som har en noe annen innfallsvinkel til hva en profesjon er, samtidig som hovedfunnene passer godt med den norske forskningen. Med bakgrunn i disse forskningsbidragene stiller forfatteren spørsmål om profesjonsteoriens kriterier er sakssvarende når det gjelder forståelsen av barnehagelæreryrket som profesjon.

Kapittel 4 ser profesjonens egenart i lys av barnehagen. Myndighetenes rolle sier hun endrer seg med barnehageloven av 2006. Før var det myndighetenes rolle mer å stadfeste det som var etablert og definert fra feltet selv, det vil si den frøbelske tradisjonen med vekt på frilek og asyltradisjonen med vekt på omsorg. Barnehagen og barnehagelærerens historie er helt annerledes enn skolens og allmennlærerens, med den følge at disse institusjonene er helt forskjellige. Barnet inngår imidlertid i en endret samfunnsmessig kontekst som kan utfordre både barnehagen og barnehagelæreryrket.

Kapittel 5 ser på profesjonen i lys av utdanningen, både historisk og den nåværende fra 2013. Den siste endringen forklarer Thoresen delvis som en følge av NOKUT-evaluering av 2010. Hun mener det å kunne håndtere kompleksiteten i barnehagehverdagen, både faglig og yrkesetisk, særpreger dette yrket. De må også kunne begrunne praksis og redegjøre for den.

Kapittel 6 drøfter yrket som en omsorgsprofesjon. Forfatteren ser på omsorg som et moralsk ansvar, og bruker mye plass på å formidle Kari Martinsens forskning på omsorg i sykepleieryrket og Else Foss sin forskning på hvordan voksne i barnehagen forholder seg til barn. Omsorgsevne er svært viktig overfor de minste som ikke kan verbalisere sine behov. Omsorgsholdninger og -handlinger må bygge på faglig innsikt.

Kapittel 7 er som sagt skrevet av Lindseth. Han drøfter dannelsen i sin alminnelighet og dannelsens nytte i særdeleshet for profesjonsutdanninger. Dannelsesbegrepet slik det oppstod i Tyskland på 1800-tallet, ble oppfattet som for elitistisk, men i en revidert variant er dannelsen på nytt blitt et tema i pedagogisk tenkning – men han er redd den blir for instrumentell.

Kapittel 8 «Barnehagelæreren ved en korsvei» avslutter boka. Det at myndighetene interesserer seg for barnehagen, skjer ikke primært av omsorg for barn, men i hvilken grad barnehagen kan bidra til å øke landets konkurranseevne. Thoresen ser særlig OECD og inntoget av New Public Management som en premissleverandør for denne nye forståelsen av barnehagen. Sakte men sikkert gjøres barnehagen om fra en omsorgsinstitusjon til en utdanningsinstitusjon. Problemet er at så få ser denne endringen, sier forfatteren. Hun er skeptisk til de standardiserte oppdragelsesprogrammene som er på full fart inn i barnehagen, gjerne etter pålegg fra kommunen. Programmene har sine prosedyrer som må følges og rapporteres deretter. Dette svekker den tradisjonelle helhetlige pedagogikken som lovverk og rammeplaner fortsatt sier skal være grunnlaget i barnehagen. Thoresen trekker inn det danske forskningsprosjektet «Den upåagtede faglighed» som et korrektiv. Hun oppfordrer til å forsvare den helhetlige pedagogiske modellen som omfatter både omsorg og læring, men ikke overbetone skoleforberedende læring. Barnehagelærerutdanningen gir ikke de nyutdannede tilstrekkelig med briller til å forstå hva som står på spill, nemlig «å se fagligheten i hele barnehagehverdagen, og finne dekkende begreper for det faglige arbeidet» (s. 180).

Jeg mener dette er en både viktig og god bok, men noen innvendinger har jeg. Tidsangivelser er noen steder så upresise at det er uklart hvilke hendelser eller tidsperioder det refereres til. Noe av det historiske stoffet kunne med fordel hatt noen kronologiske oversikter for å lette forståelsen av når ting skjedde. Det er også en del svært lange sitater som er dårlig forankret i hovedteksten, og noen uten presis nok kildehenvisning. Delkapitlet «Den nye barndommen» starter etter min mening forkjært og reduksjonistisk. Thoresen fastslår uten nyanser at «barndom *er* et strukturelt fenomen» og «barndom *er* en sosial konstruksjon» (s. 102, mine uthevinger). Det blir for smalt. For eksempel er naturaspekter (arv, helse, miljø) helt fraværende som premiss for hva barndom er. Tatt i betraktning at Thoresen har vært tilknyttet RLE-faget i utdanningen, vil nok noen lesere se etter religionsfaglige betraktninger over barnehagen og barnehagelæreren. Slike finner man knapt, men etikken får brukbar plass i boka.

Frédérique Brossard Børhaug & Ingrid Helleve (Red.) 2016.
Interkulturell pedagogikk som motkraft
– i en monokulturell praksis.
Bergen: Fagbokforlaget.

AV THOR-ANDRÉ SKREFSRUD, professor ved Høgskolen i Innlandet

Hvordan skape gode læringsmiljø i en tid med økende kulturelt mangfold? Det er utgangspunktet for antologien *Interkulturell pedagogikk som motkraft – i en monokulturell praksis*, redigert av Frédérique Brossard Børhaug ved NLA Høgskolen og Ingrid Helleve ved Universitetet i Bergen. Gjennom ti kapitler drøfter forskere og lærerutdannere en rekke spørsmål knyttet til undervisning og opplæring i en flerkulturell kontekst. Målet med boka er ifølge redaktørene å beskrive utfordringer knyttet til det nye mangfoldet, men også å peke på konstruktive pedagogiske alternativer. Ikke minst ønsker boka å løfte fram konsekvensene av å ikke ta det nye kulturelle og språklige landskapet på alvor.

Samlet er dette en viktig bok som bidrar med nye og forfriskende perspektiver på en aktuell tematikk. I innledningskapitlet presenteres leseren for viktige begreper i boka, som inkludering, integrering, likhet og likeverd. Det fungerer som en referanse for de andre kapitlene, binder antologien sammen og skaper en helhet for leseren. Ikke minst er det et tegn på godt redaktørarbeid.

De videre kapitlene har en bred tilnærming til tematikken. Boka innledes med tre empirisk orienterte kapitler. To av kapitlene er basert på feltarbeid i videregående skole og tar opp flerspråklige elever sin opplevelse av hverdagen i skolen, mens ett setter fokus på samarbeid med hjemmet, basert på grunnskolelæreres erfaringer. Videre løftes vurdering fram, med vekt på skolens ansvar for tilbakemeldinger på flerspråklige elevers skoleprestasjoner. Deretter belyses ledelsesperspektivet gjennom intervjuer med ledere i skole og barnehage i et lite lokalsamfunn preget av stort språklig og kulturelt mangfold. De fire siste kapitlene har mer preg av grunnlagstenkning. Her drøftes henholdsvis kategoriseringen av nyankomne flerspråklige elever, inkludering som et allmennpedagogisk begrep, kjedsomhetens potensial for radikaliserings og anti-rasistisk pedagogikk som del av den interkulturelle pedagogikken.

I mange antologier er mangelen på sammenheng mellom kapitlene en utfordring. Det er i mindre grad tilfellet her. Selv om kapitlene spenner vidt, holdes de sammen av en interesse for skolen (og dels også barnehagen) som en fellesarena, der mangfoldet møtes, brytes og videreutvikles i nye og sammensatte former. Det gir ny pedagogisk kunnskap.

Samtidig evner forfatterne å gjøre mangfoldssituasjonen i skolen til et prisme for å forstå det større samfunnet, noe som gir boka betydning utover en opp-

læringssammenheng. Skolens inkluderingsarbeid har overføringsverdi til andre samfunnsområder der spørsmål om inkludering og sosial rettferdighet er like presserende. Med skolen som brennpunkt utfordres dermed leseren til kritisk å spørre hvilke verdier, kompetanser og kunnskap som tillegges verdi, og hvilke forståelser av normalitet som etableres på de ulike samfunnsarenaene. Dette grepet gjør pedagogikken til en aktiv motkraft – et utgangspunkt for refleksjon, argumentasjon og kritikk – både i møte med de som åpent ønsker å opprettholde skiller, forsterke stereotyper og bevare privilegier, og mot mer implisitte krefter der velmenende tiltak kan skjule assimilerende praksiser.

Bakgrunnsteppet for antologien er det som i boka omtales som den mono-kulturelle hverdagen i skole og samfunn. I dette ligger det en manglende oppmerksomhet mot ulike måter å tolke, forstå og forholde seg til verden på. Det vil i sin tur kunne innebære en ureflektert videreføring av majoritetsorienterte praksiser og tankesett. Dermed tillegges også bestemte kunnskaper en særegen verdi, mens andre kompetanser devalueres. Det vil si at noen elever gis fortrinn framfor andre. For de av elevene som er kjent med spillets regler og møter et kjent innhold i skolen, vil deltakelsen i skolefellesskapet forsterke tidligere sosialisering. For de av elevene som i mindre grad er fortrolige med majoritetskanon, dreier skolehverdagen seg først og fremst om å tilpasse seg en virkelighet som allerede er tatt for gitt.

Et tankevekkende perspektiv i boka er at den majoritetsorienterte skolen vil kunne forsterkes ytterligere av den økende standardiseringen gjennom fokuset på testing, ferdigheter og kvantifiserbare resultater. Når målet for utdanningspolitikken blir effektivitet, funksjonalitet og konkurranse mellom skolene, blir oppmerksomheten mindre på selve innholdet. For skolen som helhet betyr det at den kulturelle horisonten for undervisningen ikke tematiseres, og at opplæringen skjer innenfor en majoritetskulturell horisont som verken problematiseres eller framstilles for debatt. Instrumentelle ferdigheter framstår som kulturnøytrale størrelser, som gjør at ekskludering og marginalisering blir vanskeligere å avdekke. Selv om prinsipper som inkludering og sosial rettferdighet er høyt profilerte i politiske dokumenter, er de langt på vei et ikke-tema i dagens utdanningssystem, er budskapet i boka.

Nettopp det kritiske perspektivet ser jeg som en styrke ved antologien. Som lesere blir vi minnet på at gode intensjoner om inkludering kan ha en ekskluderende funksjon, et paradoks som de ulike kapitlene belyser både empirisk og teoretisk. Leseren får hjelp til å rette oppmerksomheten mot sin egen praksis, men også til å se utdanningspolitikken og skolens praksis i et granskende lys. Det gjelder både hva man selv tar for gitt, og hva som kan være de samfunnsmessige konsekvensene av å ikke ta på alvor et større mangfold av stemmer, ferdigheter og livserfaringer. Der unge mennesker med overskudd og pågangs-

mot blir møtt av en skole og et samfunn som verken etterspør eller har bruk for kompetansen deres, skapes det opplevelser av fremmedgjøring, maktesløshet og utenforskap. Å feile når det gjelder inkludering vil dermed kunne stille en rekke barn og unge i randsonen av samfunnet, med dramatiske konsekvenser både for dem selv og for samfunnet.

Samtidig er kritikken også en av bokas svakheter. En interkulturelt orientert pedagogikk har opplagt en oppgave i å kritisk analysere både praksiser og politiske direktiver og agendaer. Men vi trenger også analytiske eksempler på alt det gode inkluderingsarbeidet som drives i skolen, noe jeg skulle ønsket meg at redaktørene hadde funnet større plass til. Det hadde styrket den pedagogiske nytten av boka ytterligere. Ikke minst ville det vært et bidrag til å etablere den interkulturelle pedagogikken som et allment pedagogisk perspektiv, slik boka har som intensjon.

«Skole og barnehage står overfor mange komplekse utfordringer. Den aller største er kanskje å skape gode pedagogiske læringsmiljø i en tid da migrasjonen øker kraftig, og barn og unge skal finne sitt eget ståsted samtidig som de skal lære å bidra konstruktivt til fellesskapet» (s. 15), skriver den ene av redaktørene i innledningen til boka. Stilt overfor denne samfunnsutfordringen er poenget med å allmenngjøre den interkulturelle pedagogikken kanskje det viktigste forskningsmessige bidraget som antologien gir. Med boka plasseres den interkulturelle dimensjonen i sentrum for pedagogikken, og ikke i periferien som et vedheng, eller som et tilleggsperspektiv, slik det ofte har vært gjort. Nettopp ved å utfordre majoritetsperspektivet, kan den gjøre fellesskapet bedre for alle.

Løvlie Schibbye, Anne-Lise og Løvlie, Elisabeth (2017)
Du og barnet. Om å skape gode relasjoner med barn.
Oslo: Universitetsforlaget.

Av ASBJØRN HIRSCH

Dette er en bok skrevet av to kloke og dyktige kvinner, en mor og hennes datter, om å være gode voksne sammen med barn. Den eldste av dem, Anne-Lise Løvlie Scibbye, ble jeg klar over for mange år siden. Det var hennes måte å bruke begrepet *anerkjennelse* på i samspillet mellom barn og voksen som ble viktig for meg i utdanningen av barnehagelærere. Hun er psykolog og arbeider innenfor en psykodynamisk tradisjon. Teorigrunnlaget som hun bygger på, redegjør hun for på en omfattende og grundig måte i boka *Relasjoner. Et dialektisk perspektiv på eksistensiell og psykodynamisk psykoterapi*. 2. utgave 2017. Elisabeth Løvlie har en annen bakgrunn. Hun er litteraturviter.

I forordet til boka skriver de at de tar utgangspunkt i relasjonen mellom voksne og barn og i de komplekse prosessene som utspiller seg mellom dem. Teorigrunnlaget deres trer stadig fram, men på en enkel og lettfattelig måte og med mange gode eksempler fra samspillet mellom barn og voksne i ulike sammenhenger. Forfatterne er opptatt av å vise hvor viktige følelsene er i relasjoner mellom voksne og barn. Først tenkte jeg at et slikt fokus på følelser ville bli smalt og ensidig, men jeg oppdaget raskt at emosjoner henger nært sammen med alle de andre sidene av livet, for eksempel det kognitive, sosiale og etiske.

Innholdet i boka er ordnet i korte kapitler. Jeg nevner noe av innholdet: Å anerkjenne hverandre som likeverdige subjekter er viktig for å skape gode relasjoner. En sunn relasjon forutsetter dialog der en lytter til hverandre, og at barn og voksne får rom til å avgrense seg i forhold til hverandre og får mulighet til å reflektere over seg selv og forholdet til den andre. Barnet må få mulighet til å knytte seg til nære voksne, særlig til foreldrene sine. Samtidig må barnet få frihet til å utvikle sin selvstendighet og selvråderett. Grensesetting er viktig og vanskelig. Forfatterne ønsker seg at barn møter omsorgsfulle og tydelige grenser, og at avgrensning er bedre enn begrensning. Å være gode voksne for barn er utfordrende og krevende. Forfatterne har noen gode råd til oss om å være anerkjennende og om å utvikle god selverkjennelse, blant annet ved å bruke egne erfaringer fra å være barn. Et etisk perspektiv blir trukket inn ved å henvise til den gylne regel om gjensidighet.

I vår tid møter vi en sterk tro på det kompetente barnet. Barnet har muligheter og krefter i seg selv til å greie seg i livet på egen hånd. Det er mye bra i et slikt syn på barn, men noen ganger kan det bikke over og føre til at den voksne abdiserer og sier fra seg ansvaret som oppdrager. Forfatterne av boka har ikke en slik

oppfatning. For dem skal barn møte voksne som tar dem på alvor som likeverdige subjekter, men i en asymmetrisk relasjon der de voksne har hovedansvaret for relasjonen. Forfatterne har et optimistisk syn på at det går an å skape gode relasjoner mellom voksne og barn. Jeg deler et slikt syn. Men jeg savner mer om hva vi som voksne gjør når vi mislykkes som oppdragere. Å komme til kort og å oppleve nederlag er vel følelser som er kjente for de fleste.